

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer **szombaton** egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — **Hirdetések díja** száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. **Melléklési díj** minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő **mindennemű közlemények** a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

A vallásszabadság és polgári házasság.

(Folytatás.)

A mi késik nem mulik. A reánk jövő szeptember hó 10 napjára összehivatott az öt ref. egyházkerület konventje Debreczenbe. — Tárgyalásai közben bizonyára nem hagyja figyelmén kívül a *suprema inspectio* szabályozására termett immár nevezetes „Pontozatok“-at, s azokra férfias, méltóságos szavát hallatandja. Annnyival szükségesebb, s kötelességszerűbb lesz ez, mert már a közoktatásügyi kormány gondosságából ismét egy új gymnáziumi tanterv látott napvilágot, még pedig oly tanterv, mely a Thun-féle tanterv óta divatozó tantervektől több pontban lényegesen eltér, — s a mint a nevezett kormány a jogakadémiákra a maga tantervét reáoktroyálta, úgy félni lehet, hogy ezen új kísérletével is rendeleti uton boldogítani fogja a protestánsokat. Serkenj fel, te ki aluszol! Serkenj fel óh dicső magyar prot. egyház s véd meg jogaidat! — Bármily magasztos és áldásos a tanügy, most nem csupán az efeletti szabad rendelkezés joga, hanem a prot. egyház és iskola benső viszonyánál fogva a vallás szabadsága forog nagy veszélyben. A veszély nagyságát növeli azon méltó aggodalom, hogy még ez nem utolsó kísérlet, talán pár év múlva egy ujonnan feltűnő tanügyi lángész tanácsára a közoktatásügyi kormány egy más jobbnak vélt tantervet erőszakol gymnáziumainkra.

Ez örökös kísérletezéseknek, melyek mindig határozott elvek és nézetek hiányára mutatnak, egyfelől a középoktatásban ingagozás és jellemtelenség lesz következménye, másfelől azok vissza nem utasítása esetében a kormány usus-jogot követel majd magának s mi azon keserű csalódásra ébredünk, hogy autonomiánk a mi gymnáziumaink felett mint a pára a levegőben eltűnt, s mi valóság helyett csak árnyékot ölelünk. „Hát mi kik véres, üldözések közt is megőriztük egyházunk szabad-

ságát, most az alkotmányos korszakban, midőn nem üldöztetünk, egy kissé ultramontan szellemű közoktatásügyi miniszter alattomos taktikájának háljába mennénk-e?

A törvényhozásnak van joga egyedül a protestánsok iskolai ügyeit törvény által szabályozni, módosítani, *salva tamen autonomia*, — a kormányt csak a felügyelet illeti meg. — A jelen kormány azonban ezzel nem akar megelégedni, ő törvényhozói jogot is kíván élvezni és gyakorolni. — A jogakadémiákra nézve derekasan sikerült is ez a kormánynak, de vigyázzunk, hogy gymnáziumainkkal szemben is ily jogot és eljárást ne követeljen magának.

Midőn azonban a közoktatásügyi kormány minden őt meg nem illető tér foglalásának, jogai mesterséges növelésének határt vetni óhajtok, a *passiva resistentia* elvének nem hódolok.

Nem várok és nem óhajtok egy oly boldog korszakot reánk protestánsokra, mely tudunk akaratunk és derekas hozzájárulásunk nélkül jött létre. Különbek nekünk nemcsak jogaink vannak, hanem kötelességeink, nagy felelősségünk a jelen és a jövő nemzedék, a haza és emberiség iránt. Midőn a népies és tudományos oktatás és nevelés jogát hangozan követeljük, ne feledjük el, hogy nekünk kötelességünk a haladó idő követelményeit kielégíteni, egyházunk, hazánk sőt az emberiség szent érdekében a haladás zászlóvivői lenni. Ha tehát soha semmi külerőszak, vagy idegen hatalomtól származó izgatás nem kényszerítene, nem indítana tevékenységre, nekünk akkor is tenni, hatni, előbbre törni, rendelkezésükre álló erőink és eszközeink segítségével a világfejlődés reánk néző feladatát megoldani kell.

Dicsékszünk a protestáns egyház nagy szolgálataival, melyeket a multban az előhaladás, a tudományok ápolása, a nemzeti cultura kifejtése körül tanusított; szeretünk őseink érdemeinek fényéből magunkra is dicsőséget árasztani. Igyekez-

zünk méltók lenni a nagy ősökhöz a tudomány és felvilágosodás előbbre vitele, munka és áldozatétel által. — A magunk és nem azok érdemei fényétől ragyogjon homlokunk. Legyünk oly harczosok, kik míg egyik kezökben fegyvert tartva harcolának, a másikkal a támadt réseket építették; igen küzdjünk jogainkért harcolván az igazság és a törvényesség fegyvereivel, de munkálkodjunk is, az iskolai ügy tekintetében a haladó világfejlemény által okozott réseket, a tapasztalt hiányokat magunk javitgassuk, pótolgassuk, sőt mint régebben, sőt a közelmúltban is valánk, legyünk vezetők, uttörők, az előhaladás zászlóvivői. A kormány tanulmányozza a mi tanrendszerünket s kövesse azt; mi legyünk önkéntelenül is vezérek és ne hurcoltassunk a haladás szekere után. — Ekkor nemcsak kötelességünket róvjuk le, de egyházunkat sok lealázó nyilatkozattól, iskoláinkat sokszor méltatlanul sujtó vádaktól mentjük és megkíméljük.

Panasz és zúgolódás helyett tehát vállvetve fogjunk a munkához. Nézzük meg, hogy közép- és felső tanintézeteinknél is mi hiányzik a virágzás-hoz, nagy és magasztos feladatunk megoldásához. A felismert hiányok felett aztán ne töprengjünk, hanem tegyünk, munkálkodjunk; rontsunk, ha kell, — de építsünk is. Vannak vezéreink kipróbáltak és bölcssek, vannak munkásaink tudósok és hivek. Csak munkára, *együtt munkára fel!* Készítsünk oly tantervet, mely geniusunknak és az idő követelményeinek megfelel, hogy járjon hozzánk tanulni az, a ki most tanítani akar; gondoskodjunk tanáraink képzéséről és képesítéséről; lássuk el iskoláinkat elegendő és képzett tanárokkal; s azokat szereljük fel mintaszerűleg. Magunk állapítsuk meg a feltételeket, melyek egy közép vagy felsőtanintézetnek létjogot adnak.

A mely iskolák e feltételeknek megfelelni nem fognak, azok zárassanak be, illetőleg a prot. egyház az ily iskolákkal tagadjon meg minden közösséget, vonja meg azoktól védelmét és óltalmát. A zugiskolák korszaka lejárt. Különben is kárára vannak az ilyenek a haladásnak, a tudománynak és felvilágosodásnak, szégyenére a felekezetnek.

Az öt ref. egyházkerület szeptember 10-ikén megnyíló konventjének szép alkalom nyílik tevékenységét pozitív irányban áldásthozólag kifejteni; alkalom nyílik az egyetértés erejével a tanügy terén a tovább fejlődés biztos alapját megvetni, üdvös irányát kijelölni, ezáltal a tudományt és felvilágosodást szolgálni s az egyház szabadságát biztosítani, alkalmatlan ellenségeitől megsza-

badítani. Ideje volna az egész egyház közös nagy érdekei magos nézponjtából itélni meg a dolgokat viszonyokat s hozni határozatokat, létesíteni nagy szabású terveket; ezt várja a konventtől a jelen, ezért áldja majd a jövő nemzedék.

A tanügyi dolgoknál czélom ellenére hosszabb időztem; mentsen ki a „Pontozatok“ nem várt megjelenése egyfelől, s a tanügy iránti meleg érdeklősem s a prot. egyház szabadságának a tanügygyel való oly szoros és benső kapcsolata másfelől.

6. *A vallásszabadsághoz tartozik a fegyelmezési jog.* Ez a jog az államhatalom jogkörét nem érintheti, azzal ellenkezésben nem állhat, a hivek polgári szabadságát és jogait nem korlátozhatja; csupán az egyháznak a maga hiveivel szemben jogszerűleg létező, egyházalkotmányilag megállapított, minden önkényt kizáró viszonyaira vonatkozik. — Míg az így gyakorolt jognak a fegyelmezettek meghódolnak, s az abból folyó elmarasztaló ítéletek érvényét elismerik, az egyház a maga ítéleteit teljes belkörü szabadsággal hajtja végre. — Szabadsága e tekintetben korlátozást szenved, mihelyt ítéleteit önerején, erkölcsi eszközeivel nem érvényesheti; mihelyt tehát a világi hatalom segélyét és támogatását veszi igénybe. Az államhatalom pedig absolute nem kötelezhető a polgárok ellen bármely ítéletet végrehajtani, és bármely egyház ítéletét végrehajtásával szentesíteni, hanem csak azokat, melyeknek létezését magára a polgárookra üdvösnek tartja, s ha az ítéletek az egyházak törvényes, illetékes hatóságai által az egyházakat megillető határokon belől hozattak. E szempontok figyelemben tartása mellett utasítja és utasíthatja aztán az állam a maga tisztviselőit az egyházaknak segélyt, támogatást nyújtani; s e szempontok megtartása mellett e segélyt az egyházak méltán megvárhatják és megkövetelhetik. Azonban az államnak és egyháznak e viszonya a legnemesebben felfogva is az absolut szabadságot kizárja.

Az egyház ilyet akkor élvezhetne csupán, ha ítéleteinek vagy mindenkor készséggel engedelmeskednének a hivek, vagy az egyház a világi hatalom oltalmát és segélyét soha nem keresné, a mikor aztán a jó rend az egyház nagy kárára bomlásnak indulna. Az egyházak előmozdítják az államok érdekeit, s főleg általok valósul meg, hogy: *justitia est regnorum fundamentum*; az államok viszont szolgálják azokat, azért érdekek sok tekintetben azonos, kölcsönös békéjük kölcsönösen javukra szolgál.

A vallásszabadság leglényegesebb tartozékairól szólván, a kevésbé lényegeseket vagy a fentebb mondottak által részben érintettek, s az olyanokat, melyek önként értetnek, most mellőzöm, minthogy czikkem különben is akaratom ellenére terjedelmesebbé vált. Mig azonban nézetemet összegezve röviden elmondanám, egy czikkben előbb a polgári házasságról is mint a vallásszabadsággal határos kérdéstről megemlékezem.

(Folyt. köv.)

A polgári iskola, mint új középiskola és Csengery Antal.

(Folytatás.)

II.

Nem volt szerencsés Csengeri értékes tanulmánya a polgári- vagy újközépiskola hivatásának megállapításában. Semmi baj. Okvetlen ki fogja köszörülni a csorbát a kérdéses iskola céljának kitűzésében; megvallom épen e tekintetben voltam iránta legnagyobb várakozással. Tekintsük meg Lutter Nándor aggodalmait a polgári iskolákkal rokon, egymást keresztező intézetek felől, belátjuk, hogy egyszer valahára tiszta fővel, tiszta szóval meg kell jelelni, mi a célja egyik, mi a másik intézetnek. S kitől várják ezt, ha nem Csengerytől, a Stiliztától, kinek tiszta beszéde ország hírűvé vált. Szép is volt a ráváró feladat, ha meggondoljuk, hogy oly jól organizált fők mint Kerkápolyé, Stoczeké még Csengery minden hasonnemű intézetet céljaik szerint külön-külön indokoló nagy beszédje után is föntartják kételeyeket. Sőt az aposztrófálás sem segít: „vegye elő bárkis vesse össze a két tanintézet, a felsőbb népiskola és a polgári iskola tantervét s szervezetét, azonnal meggyőződhetik, *menynyire öszinte barátja* középosztályunk mondhatni nemzetünk nagy része művelődésének, aki amiatt emel panaszt, hogy a polgári iskola háttérbe szorítja a vagyonosabb községekben a fensőbb népiskolát. Még Stoczek „bizonyos vidékek céljára megfelelőbbnek e felsőbb népiskolákat“ tartja; Kerkápoly pedig „egyedülív“ kívánja tenni a polgári iskolát minden más, hasonnemű intézet kizárásával.

Már csak e miatt is, de még inkább a minden személyes vonatkozástól ment köztudat tisztázása miatt, amely — lássuk be — a paedagogia céljai, — e célok életrevalósága és alkalmazhatósága — tekintetében kuszáltabb, mint bármely más téren: szükség volt, hogy egy tiszta fő, egy szilárd kéz álljon elő s a nehézségeket fölülről tekintvén, a megoldást lehetővé tegye.

Van ugyanis a mai német és utána a magyar paedagogiának egy minden sebre jó amuletje, melyet alapvető tanintézeteink céljának megjelölésében kifáradás nélkül használ. Van-e ki e nevet nem ösmeri? Allgemeine Bildung, magyar fordításban, általános műveltség. Van-e ki nem tudná, hogy e műszó a varázs-ige, melylyel a legkülönbözőbb tanintézetek célját megjelölhetni hiszik, s pedig úgy, hogy magok a paedagogusok is érteni látszanak alatta valamit, s hiszik, hogy a közönséggel is megértették célzataikat; hollott nincs két ember, ki egyforma dolgot értsen e név alatt. —

Ám kísértjük meg e szó elemzését, tessék elhinni hasznunk lesz belőle.

Ha egyáltalán van értelme a szónak: általános műveltség, ez értelmet egyedül a *szakműveltség* ellentétbe állításával nyeri, olyan formán ahogy a *fent* az *alant*-tal, az *előre* a *hátra* szóval ellentétben nyer értelmet. Tessék elszakítani egymástól a kettőt, tessék az elkülönítésben használni akarmelyiket, a műszónak értelme azonnal megszűnik. — Erre a metaphysika szagu értelmezésre szükségem volt, türelmes olvasóm! Ha eddig kísértél, nem lesz okod rám a további panaszra. Mert hozzád fordulok s józan eszedre appellálva kérdem ösmersz-e olyan általános műveltséget, a melyeknek szakműveltség meg nem felel? Tegyük föl, hogy valaki nem ért politikához, művészethez, gazdászathoz, pörvitelhez, nem a tanításhoz, nem az élettanhoz, nem a gyógyítás mesteriségéhez, nem a physikához, nem a számvetéshez, nem semmiféle oly dologhoz — mert hát minek soroljam én föl az emberi foglalkozás elősorolhatatlan válfajait? — ami alatt szakmunkát értünk, kérdem van-e, lehet-e ennek az embernek műveltsége, és pedig *általános* műveltsége! Látsz-e arra lehetőséget, hogy vállalkozhassék valaki általános-műveltté(?) tételére embertársának szakismeretek közlése nélkül. Hiszed-e, hogy művelődési intézeteknek kétségbevonhatatlan céljává azon „általános műveltség“ kijelölése lehessen, mely érdemét épen abban találja, hogy benne semmi szakismeret nincs? No már akár hiszed, akár nem, a mi hivatalos paedagogiánk telisedteli van ez „általános műveltség“ frázisával, s ha a dolog így van, bizonyára velem együtt azt vártad, hogy a tiszta eszű Csengery ha a tanintézetek céljának kérdésében felemeli szavát, ha ugyan hozzá méltónak találja a miénkkel rokon olcsó fejtegetésekbe bocsátkozni, hát megteszi a „nála megszokott“ könyedséggel; különben pedig előadását nem keveri frázisokkal, de oly térre viszi az intézetek céljának magyarázat, melyet mindenki megért.

Azonban nem zörög a haraszt, ha semmi sem mozgatja. Annyi sok okos ember, aki paedagogus néven embertársai okossá tételére vállalkozott, csak nem használ hijába, és pedig közmegegyezéssel egy oly kifejezést, melynek valami végire mehető oka nem vólna, kell lenni annak a bizonytalan általános műveltség műszavának is valami védhető tulajdonságának. Van, s ez a következő.

Tény, hogy a végire mehető számú s legkülönbözőbb foglalkozások, mind megannyi szakmunkák ösmeretében vannak egyes pontok, amelyek valamennyivel közösek. Nincs az a foglalkozás, a melyhez ne kelljen több kevesebb mathematicum, több-kevesebb physicum, több-kevesebb historicum. Bocsáss meg ez idegen hangzású műszavakért, érteni fogod, én meg hason terjedelmű szót a magyarban alig találnék reá. Az pedig lehető dolog ugy-e, hogy a nevezett tárgyakat mindenegyébtől elkülönítve, sőt önállóan is taníthassuk? Lehető. Hátha már most e tárgyak tanítását tenők valamelyik tanintézet főfeladatává, ez intézetben nyilván nem külön-külön szakpályákra képeztünk, hanem közösen valamennyire. Tehát mégis van jogosultsága a szakpályákra nem tekintő műveleteinek? Hát hogyan volna.

B. J.

(Vége köv.)

Nézetek a gymnasiumi oktatás reformja felett.

A jelen oktatásról.

Az oktatás külterjessége és egyoldalú volta.

(Folytatás.)

Az anyanyelv egygyé van olvadva az egyénnek belső világával és a tárgyi elvonásnak, az önmagába tekintésnek, mondhatni öntárgyasításnak nem egyhamar s nem egykönnyen elérhető képessége kívántatik ahoz, hogy a tanuló az anyanyelvet úgy izekre szedve tekinthesse, hogy az neki külön érzékelhető tantárgyul szolgálhasson.

Ebből mindazáltal nem az következik, hogy tehát jó nyelvtani alap megvetésére idegen nyelv az alkalmas, (miként ez régebben nálunk is gyakorolva volt, mely gyakorlatnál azonban, tapasztalat szerint még rosszabb is van.) Mert egy az, hogy a nyelvtan különválaszthatatlanul egyszersmind gondolkodástan is, — más az, hogy valamely nyelv anyagának és szabályainak bár legteljesebb birtokában az embert azon nyelven hallott vagy olvasott valamely szövegnek igazi megértéséhez végre is az egészséges nyelvérzék segíti. Már pedig ez a kettős feladat megoldása egyben csak az anyanyelvnél fogva elérhető, mint a melyen alkotvák a közvetlenül szerzett fogalmak és képzetek, — tehát a közvetlenség folytán; — és e kettős feladatot az anyanyelvnél fogva tényleg és valóban meg is kell oldani.

Hanem az következik az imént mondottakból, miszerint jól megfontolandó, hogy az anyai nyelvtanra mint ilyenre való figyelmeztetés, vagy épen annak rendszeres tanítása a tanulókkal az oktatás folyamában hol és mimódon kezdessék, — s hogy az semmiesetre sem csak a gépies olvasásra és írásra tanítás folytatása.

Idegen nyelvet tanulni lehet élő szóból, hallás után a nyelvet beszélőkkel együtt élve, — vagy pedig könyvből; továbbá szóról-szóra, vagy nyelvtan vezérlete mellett.

Természetes módja a nyelvtanulásnak az élősóból, hallás után, szóról-szóra tanulás. Hanem az ekképen elért eredmény oktatási szempontból csak annyi értékkel bír, a mennyit az elsajátított nyelanyag magában ér; ez az eképen elsajátított nyelanyag pedig nem terjedhet túl azon ismeret-világ tárgyain és határain, a mely tulajdona egyrészt az egyénnek, ki a nyelvet eképen tanulja, másrészt a környezetnek, melyben ez a tanulás történik.

Átalában szükséges tisztázni, hogy tulajdonképen miről lehet szó az iskolai oktatás keretében az idegen nyelvek tanításánál.

A közoktatás természete hordja magával, hogy itt nyelvet tanítani csak könyvből lehet,*) s miután valamely nyelvet érteni annyi, mint képességgel birni belátására és megismerésére annak az egész szellem-világnak, a melyet ezen nyelvben azok fejeztek ki s irtak le, a kik ezzel éltek és ezt mivelték; s miután ez a képesség alig tökéletesedhetik az által, ha valaki abban is gyakorolja magát, hogy ugyanazon a nyelven saját gondolatait is ki tudja fejezni; — továbbá minthogy eme kétféle képesség mindegyike külön gyakorlatot, és pedig sok idővel járó gyakorlatot kíván, holt közoktatásnál az idő nagyon is megosztott és korláto-

*) Sikeres kísérlet tétetett már az élő idegen nyelveknek oly forma tanítására, mint a beszéd-értelem gyakorlatok tanításnak.

Szerk.

zott: azért iskolai tanításnál ez utóbbi képességre, melynek értéke és jelentősége oktatási szempontból aránylag csekély, amannak kockáztatása nélkül időt fordítani nem lehet. Ez azonban nem zárja ki azon kezdetleges fordítási gyakorlatok czélszerűségét, melyek anyanyelvről idegenre törtévé az elvont szabályoknak közvetlenebb és behatóbb megismerésére vezethetnek.

Nyelvet igazán érteni csak a nyelvtan utján lehet tanítani és tanulni; hanem ez a tanulás már fejlettebb s az elvonásban gyakorlott elmét föltételez, mi csak későbbi években következik be, mely föltétel mellett azután a tanulás gyorsan és könnyen halad.

Ellenben így könyvből is jó korán kezdhető valamely idegen nyelvnek szóról szóra tanítása; a mikor tárgy és tartalom tekintetéből a tanuló ismeretköréhez mért szöveg oly képen fordítatik, hogy a növendék a szövegben előforduló minden szót és szó-vonatot a külső alak szerint készen kap és fogad emlékezetébe. Mely módszer azután tartalom és irány tekintetéből fokozatosan emelkedő szöveggel folytatattik, míg nem a tanuló eléggé bírja a nyelv anyagát s eléggé képes az elvonásra; a mikor következik a nyelvtani megismerés.

Kétségen kívül ez volna a nyelvtani oktatásnak legtermészetesebb módja, a mennyiben könyvből tanításnál a természetesség megközelíthető; de ez a módszer a tanuló oly elfoglaltatásával járna, hogy csak azon esetben volna elfogadható, ha az iskolai oktatás czélja ezen egy tantárgy által elérhetnének, egyebeknek részint kizárásával, részint háttérbe szorításával.

A módszer, mely ezen nyelvtani oktatásnál ma tényleg gyakorlatban van, ama kettőt kiegyeztetni törekszik egybe nem függő rövid mondatokból czélzatosan összeállított kezdetleges szövegnek szóról-szóra megértése nyomán mindjárt a szabályok is elvonatnak, illetőleg a nyelvtan is tanítatik; s két évi ilyen gyakorlat után, — miközben fokozati átmenetül eredeti szöveg-töredékek is vétetnek föl, — eredeti írók művein folytattatik az oktatás.

De hogy a közvetlenségnek az a hiánya, mely az idegen nyelveknek könyvből tanulásával együtt jár, lehetőleg pótolva legyen, — s hogy a tanuló az olvasott és fokozatosan emelkedő szövegnek tárgyát ismerhesse és tartalmát mind egészében, mind részleteiben megérthesse, a végre több oldalú melléktanulmány szükséges. És ebből a tekintetből van lényeges különbség élő és holt nyelvek tanítása között.

Az élő idegen nyelvek tanításánál és tanulásánál eme szükséges melléktanulmányok terjedelme és nehézségei sokkal kisebbek az egy ugyanazon korbeliség következtében; miért is az ezen nyelvekben való oktatás a mellett, hogy biztosabb, még könnyebb is.

Az érintkezés szüksége és a közlekedés könnyüségéhez hozza azt magával, hogy a nemzeteknek még belső életök is hovatóvább egybefoly; a sajtónál fogva pedig a nemzetek irodalma, ismeret- és eszmevilága olyan közkincset képez, melynek fejlődési és gyarapodási folyamata, mindazokkal a rugókkal és mozzanatokkal egyben, melyek szerint ez a fejlődés és gyarapodás történik, kölcsönösen nyilvánvaló.

De évezredek választják el a jelentől azokat az idöket, mikor szintén jelenvalók voltak ama nemzetek, a melyek beszéltek és mivelték a ma már holt nyelveket, és kigon-

dolták s megeselekedték azokat a dolgokat, a melyeket ezek a nyelvek hirdetnek. És ezen évezredek között a földszinéről egymást váltva eltörlő nemzetek töltötték be, hatalmasok a rombolásra, tehetetlenek az alkotásra; — a mely nemzeteknek épen ez a tehetetlensége tette szükségévé a későbbi időknek, hogy felkutassák a hajdankor nyomait, melyek kiirthatatlanok valának, és e csekély nyomokból képzeletben föltámaszszák azt a világot, melyet, bár el kellett pusztulnia, mégis az újabb kor szülöttéi dicsőitenek, s a melynek nyomdokain hasonló pusztulás fenyegeti ezt az újabb világot is, hacsak a társadalmi élet és halál törvényeit jobban megismerve és megtartva jövőjét igazabb s biztosabb alapokra nem fekteti.

Valóban néhány írótól esetleg fennmaradt néhány kötetnyi töredék jelenti ki az egész ó-kort a jelenkor előtt, a mint e kijelentések a változó századoknak szellem és vágyak tekintetéből is szintén változó fiai értelmén átszűrődtek. És a ki önállóan s valódi tárgyiassággal akarja megérteni az ó-kori classicusokat, annak át kell tanulmányoznia, sőt pótolnia kell mind azokat a buvárlatokat, melyek ez érdemben az ó-kori nemzetközi és társadalmi viszonyokra, köz- és magánéletre s általánvéve a természeti és emberi dolgok folyásának ama korbéli tényezőire vonatkozólag teljesítették. — s ennek daczára is értelmezésén erősen meg fog érezni az elháríthatlan alanyiasság.

De ha ilyen tanulmánynak csak végeredmény-tételei vétetnek is fel az iskolai tantárgyak közé, előkészületül ama classicus műnek olvasásához: akkor is mi jut az időből az iskolában az egyéb tárgyak szerinti oktatásra? — És ha ez a tanulmány teljes apparatussal bevitetnék is az iskolába, bár ennek tehetségképző tulajdonsága kétségbe vonhatatlan: mégis micsoda positiv tudásnak és gondolkodásnak szolgálhatna az alapjául? — Pusztán ily tanulmány nélkül fordítatni pedig az ó-kori remekírók fennmaradt szövegeit viszont nem annyi-e, mint megtagadni a nyelv és tartalom közötti egységet s tanítani tartalom nélküli szövegeket, — nem annyi-e, mint akarva nem akarva ürességre és felületességre tanítani?

És e kérdések nyomán ellenállhatatlanul fölmerül az a kérdés, hogy az a rendszer, melynél fogva az iskolai oktatás az ó-kori classicus művekre s általában elvont nyelvtanításra van alapítva, nem áldozza-e föl a régmúltnak és általában elvont távoli dolgoknak végre is kétes és hiányos ismerete czéljából a jelennek egészen más okok, a valónak és igaznak megismerhetése miatt nem kevesebb tanulmányt igénylő s biztosabb ismeretét? — És e kérdésnek el kell dölnie hovahamarább. — Míg ez a kérdés el nem döntetik, addig csak egyben meg nem férhető dolgoknak erőltetett összehalmozása és a lehetetlenséggel folytatott hiu kísérlet minden oktatási rendszer. E kérdés eldöntése pedig különösen annak újból megállapításán, és pedig indokolt és tüzetes megállapításán fordul meg, hogy általában a nyelvtannak, mint önálló külön tantárgynak micsoda szerep és micsoda tér jusson az elemi és középiskolai oktatás rendszerében, viszonyítva a többi tantárgyakhoz.

Garzó Imre
ny. tanár.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

Papp István emlékezete.

Rokonkéznek is szabad egy behantolt sir fölött az emlékezet fátylóját meggyújtani; panaszló rokonsziv is tudat-hatja a távolabb állókkal, hogy ki és mi volt az, a ki elköltözve övének szívében kipótolhatatlan irt, barátai, ismerősei jó emlékezetében kitörölhetetlen nyomokat hagyott maga után.

Egy jó nagybátya emlékezetét akarom örökíteni e sorokban A rokon kör egyik disze, kit mindnyájan szerettünk s kire mindig mint méltó büszkeségünkre tekintettünk föl, hunyt el megdicsőült halottunkban. Kedves volt ő nekünk s ma már mi is csak emlékezetét áldhatjuk. Hadd mondjam el röviden ki volt ezen mi hallottunk.

Most már néhai *Papp István* született Hevesmegyében Tisza-Ugh helységben 1813-ik évi augusztus hó 14-én Papp István ref. lelkész s Tóth Terézia szüleitől. Ezek csakhamar István fiok születése után hevesmegyei Kenderes községbe költözvén át, itt nyerte ez az első elemi oktatást. — A latin osztályokat a m.-turi iskolában futotta meg. — Az 1828-ik évben a debreczeni főiskola növendékei közé sorakozott, mint első éves diák s a tanszakokat kitünő eredménnyel ott végezte be 1834-ben, viselvén pályája végeztével egy évig jurátusságot is a főiskolában. — A kitünő tehetségű ifjút, ki remek bassus hangjával, mint a főiskolai kántus tagja is valódi hírnévre tett szert, az anyaiskolában tanárok és tanulóársak részéről szeretet környezte. — Az 1836-ik évben Szalacson az elemi iskola igazgatója, majd ugyanitt 1839-ben segéd-lelkész lett. Mint ilyet érte azon kitüntetés, hogy h. k. kúsujszállási tekintélyes református gyülekezet őt egyik rendes lelkészeül megválasztotta, de a mely állomást ő bizonyos körülmények miatt el nem fogadott. Szalacson 3 évig segédlelkészkedvén, az 1842-ik év tavaszán a máté-szalkai református egyház lelkészi hivatalára való meghívást fogadta el. Itt működött 1877 tavaszáig, tehát 35 egész éven keresztül, gyülekezete hű szeretetétől környezve. Az érdemet s tehetséget jutalmazni akarva a n.-károlyi ref. egyházmegye őt csakhamar tanácsbíróvá, majd főjegyzővé s végül esperessé választotta meg, de ez utóbbi hivataltól ő szerényen visszavonult. Élte vége felé, 1877 tavaszán lelkészi hivataláról, — a hű munkában megtört ereje miatt, lemondott s gyülekezete csak szeretetét tanúsítá akkor, midőn elősegítette abban, hogy krisztusi szegénységben maradt agg pátztora lelkészi fizetésének felét élte végéig élvezhesse. Ereje különben már hat évvel ezelőtt töredezni kezdte s e miatt korábbi derült kedélye többé kevésbé szenvedett. Halála előtt öt héttel már agyszéllhűdés érte s én öt hat évi távollétem után e csapásokból némileg kiépült, de jó kedélyét már végképen elvesztett állapotban találtam. A végső halálos csapás aztán f. é. július hó 16-án érte. — Ágyba dőlt a nemes lélek porhüvelye s két napig küzdve a halállal, végre 18-án d. e. 9 órakor lelke elszállott ahhoz, kinek ő mind a halálig hű szolgája volt.

Temetése július 19-én történt meg a közönség nagy részvéte mellett. Nagyt. Kubinyi Károly hodászi ref. lelkész tartott halottunk felett a templomban gyönyörű imát s emlékezésedet, sikerülten és építőleg rajzolván a nyáját *igazságra* vezérlő lelkész *képét* s az igazságra vezérlés *jutalmát*. A m.-szalkai új-temetőben egy magas dombon fekszik a sir, melyben a megboldogult örök álmát aluszsa. Letekiuthet onnan a vele épen szemben levő templomra, 35 évi buzgó működése s szent helyére s el messze a máramarosi hegyekre, az ő költői lelke egész melegével imádott természet emez örökszép alkotásaira. Sirja fölött még a helybeli másodtanító Biró János mondott köztetszéssel találkozott szép bucsu-beszédet.

Gyászolja őt szerető neje Füley Borbála asszony. kivel boldog házasságban 31 évet töltött el s két gyermeke: t.

Papp Arthur, máté-szalkai ref. rendes lelkész s a tamás-váraljai ref. lelkész t. Biró Lajos neje, Papp Johanna aszszony, kik benne a szerető gyöngéd férjet, illetve a jó atyák egyik példányképét szerették, tisztelték s mostan sirva siratják. — De gyászoljuk s legbensők mélyéből eredt bánattal gyászoljuk őt közelebbi és távolabbi rokonai is, kik őt mindannyian oly nagyon szerették.

A megboldogultat hű lelkipásztori munkásság, minden-kivel szemben lelkiismeretes igazságosság, buzgó, ingatlan vallásosság, tiszta, hazafiai szeretet jellemezték. Meleg kedélye, jó szíve egyikévé tették őt a legkedveltebb embereknek. Szerette maga körül az ifjúságot s örömnapp volt az fiának, nekem és másoknak, ha szünidőben a főiskola falai közül kiszabadulva, köréje gyűlhetünk s hallgathattuk, mert napestig el tudtuk hallgatni, tanúságos, józú beszélgetését régen mult jó időkről. Tréfáinkat ő is szívesen hallgatta s egész jó lelkével részt tudott a mi örömnünkben venni. — Azon jó öreg református lelkipásztorok kiveszni indult osztályához tartozott ő, melyet épen költői lélekkel párosult ügyes elbeszélő tehetség, de a mellett patriarchalis egyszerűség, jószívűség s mindezek felül még tudományos képzettség is jellemezte. Ki őt hallotta, meg is szerette. Ismerték nagyon sokfelé s bármerre jártam is, mindenütt csak dicsérettel hallottam őt emlegettetni.

Vannak a világban olyan különben igen tisztelt állást elfoglaló emberek, kiket ha beborít egyszer a sir röge, emlékü is csakhamar elhalványodik, elvesz. Halottunk nem tartozik ezek közé. Őt sokáig fogja emlegetni gyülekezete s egy egész nemzedéknek ki kell vesznie, míg az ő neve feledve leend. Áldott emléke élni fog barátai s főként közelebbi övéi és távolabbi rokonai szívében az ő idejük végéig. Hálás kegyelettel emlegetendjük őt mindenha s Istentől, kinek trónja előtt áll már a megdicsőült hű szolgának lelke, nyugalmat kérünk az ő kihült portetemeire.

M.-Szalka, 1879. július 11.

Csiky Lajos

debreczeni theologiai segédtanár.

BELFÖLD.

A tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület közgyűlése.

(Folytatás.)

Délután a gymnáziumi vallásitanítás ügye került tárgyalás alá. — Alapul Gergely Károly mult évi értekezése szolgált. Részletes indítványokkal senki sem lépén fel, olvastattak a nevezett értekezés főbb pontjai s részint egyhangulag elfogadtattak, részint hosszabb vitára adtak alkalmat. A tárgyalás menete következő volt.

1) Az értekezésben kifejezett óhajtáshoz képest mindenek előtt kimondja a gyűlés, hogy a vallásitanításra az egész gymnáziumi tanfolyam alatt kiváló sulyt kíván fektetni s felkéri a tanárkarokat, hogy az erre szükséges heti 2 órát egy osztálytól se engedjék más tantárgyak kedvéért elvonatni; azt azonban, hogy ahol a tanítványok száma kevés, két osztály együtt taníttassék, megengedhetőnek találja.

2) Kifejezi a gyűlés azon óhajtását, hogy a vallásitanítási tárgyak tanítása, a mennyire csak lehetséges, egy vagy legfeljebb két tanár kezére bizassék, s az iskola fentartó testületek külön vallásitanítási tanszék felállítására törekedjenek annyival inkább, mert majd minden városban vannak másnemű tanintézetek is, melyekben a felekezetiünkhöz tartozó növendékek vallásos oktatásáról gondoskodni kell.

3) A vallásitanítási tantervhez *Joó István* szólott hozzá legelőször tüzetesebben. — Az I. és II. osztály tananyagát

illetőleg tudja, hogy a bibliai történetek vannak általánosan elfogadva nemcsak nálunk, hanem a németeknél is; de ő, tekintve, hogy e történeteket a gyermekek már az elemi iskolából ismerik, s tekintve, hogy összes vallásitanításunk alapja a biblia; a bibliát magát adná olvasókönyvül a gyermekek kezébe s annak fejtegetésével együtt sajátíttatná el a szükséges földrajzi és régiségtani ismereteket. Erre Gergely Károly megjegyzi, hogy értekezésében egyebek közt az évkönyv 118. lapján az 5) pontban épen ez az eszme van kifejezve s értekezésében a fő vezérnyelv épen az, hogy a biblia minden osztályban használtassék s egyes részei alaposan ismertessenek. — Minek folytán a két alsó osztály tananyagául az ó- és új-szövetség története, biblia-ismertetéssel, régiségtannal és földrajzzal kapcsolatban, elfogadtatik. —

A III. és IV. osztály tantárgya felett eltérőbbek voltak a vélemények. — *Joó István* a biblia-ismertetés után a hit- és erkölcsant óhajtja felvétetni s az után tenné az egyháztörténetet, melyet az V. és VI. osztály tanulna. — Szerinte czélszerűbb volna e tárgybeosztás, részint mert így a confirmatióra való előkészítés meg lenne könnyítve, részint mert az egyháztörténelem tanulása gyümölcsözőbb lenne, ha a bibliából merített hit- és erkölcsant a gyermek már előbb ismerné, s folytonosan szeme előtt tarthatná, mikor s miben tért el az egyház a maga fejlődése folyamán a bibliai helyes iránytól, s mikor és mennyiben tért ahhoz újra vissza? — *Varga Bálint* paedagogiai szempontból helyesebbnek tartja előbb tanítani az egyháztörténelmet, mint az elvont hit- és erkölcsant, a mennyiben a gyermeki elme természet szerint fogékonyabb a történeti, mint az elvont elméleti tantárgyak iránt, s a mennyiben az egyház fejlődése történetének ismerete után alaposabban tárgyalható annak rendszeresen megállapított hit- és erkölcsantana. — *Joó István* épen paedagogiai szempontból kívánná előbb tárgyalni a hitcikkeket és erkölcsi elveket s azután adni elő az egyház fejlődése történetét, mert azon paedagogiai elv: történetről tanra, a vallásitanításnál épen azt teszi, hogy a bibliából előbb a történetek taníttassanak, aztán a rendszeres hit- és erkölcsant, a bibliában lévén a ker. vallás történeti alajya letéve és mert az egyháztörténelemből nem is lehetne minden egyes ker. tant levezetni; s végre azért, mert a növendékek a bibliából sporadice megismervén az egyes ker. hit- és erkölcsantani fogalmakat, azokat a következő osztályokban rendszeresen előadni a legtermészetesebb. *Kovács Imre* több okból meghagyná az egyháztörténelmet eddigi helyén. — Gergely K. felemlíti, hogy e kérdés eldöntésénél arra is figyelemmel kell lennünk, vajjon szymbolikus könyveinket kívánjuk-e taníttatni? mert ha a III. és IV. osztályba teszszük át a hit- és erkölcsant: úgy a helvetica confessio és heidelbergi káté tanítása alig lesz keresztül vihető. — *Györy Lajos* a confirmatióra való előkészítést a III. osztályba kívánná áttéetni, hogy az iskolából korán kilépő növendékek már confirmálva távozhassanak. — *Kovács Imre* nem tartaná helyesnek néhány növendék kedvéért ily változtatást tenni, sőt szerinte épen a gymnáziumnak kell érvényesíteni azt az elvet, hogy az urvacsorához mentől fejlettebb növendékek bocsáttassanak, kik e szertartás fontosságát kellőleg felfogni képesek. A gyűlés is hasonló véleményben van. Az a kérdés, mi legyen a III. és IV. oszt-

tananyaga, szavazás alá bocsátott, de minthogy a szavazatok az egyháztörténelem s hit- és erkölcsstan pártolók közt egyenlően osztak meg, minthogy a hit és erkölcsstanra alkalmas kézi könyv nem léteben a heidelbergi káté mellőzhető nem volt, a gyűlés az eddigi beosztás mellett megmaradt s ekép az V. és VI. osztály tantárgyaiul a hit- és erkölcsstan jelöltetett ki. Ezekre nézve vita alá csak a tankönyvek ügye került. Hozzá szólottak ehez *Futó Mihály, Géresi Kálmán, Szegedi Sándor, Joó István* s többen. A szymbolikus könyvek tanítását némelyek nem tartják a kor kívánalmaival s a tanítástan követelményeivel egyezőnek, mások meg épen azt tartják szükségesnek, hogy hitfelekezetünk hit- és erkölcsstan magokból e szymbolikus tekintélyű könyvekből tanítsák. — *Géresi* különösen hangsúlyozza hogy a heidelbergi káténál alkalmasabb s hitfelekezetünk álláspontját a biblia alapján oly szabatosan és velős rövidséggel megismertető kézikönyvet aligha tudnánk egyhamar készíteni. — Abban azonban mindnyájan megegyeztek, hogy a káté jelenlegi nyelvezeténél fogva, így a hogy van, nem alkalmas a tanításra s gondoskodni kell annak az iskola céljaihoz alkalmazott új kiadásáról.

A VII. osztály tananyagául az összehasonlító vallástan, a VIII-ikéul a magyar prot. egyháztörténelem és egyházjogtan fogadtatott el.

A biblia olvasatást és magyarázást minden osztályra nézve kötelezőleg fel kívánja vétetni a gyűlés, azonban az eredeti görög szövegből való fejtegetést mellőzendőnek tartja. — A zsoltár és dicséretversek tanítását azon okból, mert jelenlegi énekeink nem műrekek, nem kívánja követelezővé tenni. A vallásos tartalmu világi költemények felhasználását illetőleg pedig úgy vélekedik, hogy a magyar nyelv és irodalom tanárának a vallástanárral egyetértő közreműködése kétségkívül sokat fog tenni a vallásos érzés élesztésére.

(Folyt. köv.)

Vadász, 1879. jul. 15.

„Hol szép tettek beszélnek, ott nincs szükség nagyhangú dicséretre. A szép tettek, miket nyilvánosságra hozni óhajtok, — önmagukat dicsérik meg.

Van Aradmegyének két derék oszlopembere, kik világító lámpásként mindenütt, mint elsőik tündökölnek, — hol példaadásról, jótékonyaságról, szükséges, hasznos intézmények pártolása és segélyezéséről van szó. — E két jeles férfiak egyike báró Simonyi Lajos ur ő nagyméltósága, ki felekezeti szűkkeblőség korlátain felül emelkedve, — a mult évben a Gyaraki és Bajji ref. egyházaknak templomépítésre 100—100 frtot, a vadászinak szinte e célra 200 frtot, a n-szalontai egyh. megye tanítói nyug-intézetének 200 frtot adományozni szives volt. Ez év kezdetén alólirt kezdeményezése folytán Vadászon népkönyvtárral kapcsolatos olvasó kör alakulván, a nemes báró ur nagybecsű pártfogásába vette a zsenge együletet, s annak alaptökéje javára 50 frtot, könyvtára gyarapítására 50 darab könyvet adományozott. Legközelebb pedig a bél-zerindi egyház beomlással fenyegetett templompadlásának kijavítására 50 frtot; a vadászi leányiskola átalakítására szükséges téglaegetéshez helyiséget és szalmát ajándékozott.

Másik derék férfiú, kinek a közügy iránti fáradhatat-

lan tevékenységét, jótékony intézményeink iránt tanusított lángoló szeretetét említés nélkül nem hagyhatom — aradmegyei főispán, kir. tanácsos s egyházmegyei tanácsbíró msgos Tabajdi Károly ur, ez idegen elem közé ékelt ref. egyházaik buzgó védnöke. A n-zerindi roppant árviz idején személyesen akarván tudomást szerezni a szomoru eseményről, — életveszély közt jeleut meg a katasztrófa helyén. Szokott erélyvel vette kezébe a segélygyűjtés ügyét; minden követ megmozgatot, minden zugot felkeresve pár hét alatt tizenkétezer frtot gyűjtött össze a derék férfiú, s azt nagyobb részben a n-zerindi — kisebb részben a bél-zerindi árvizkárosultak közt szétosztotta. Most legközelebb pedig a bél-zerindi megroskadt templom kijavítására 225 forintot küldött.

Hol ily szép tettek beszélnek, ott nincs szükség nagy hatású dicséretre; a szép tettek miket elsoroltam önmagukat dicsérik meg.

Adjon Isten hazánknak, anyaszentegyházainknak, a jótékony nemes intézményeknek ily buzgó s áldozatkész jeles férfiakat!

Hajdu Elek,
ref. lelk.

A szegedi két protestáns lelkésznek köszönő szözata a kegyesszivü segélyezőkhöz.

Mikor sirtunk: kértünk; s most hogy megvagyunk vigasztalva: köszönünk.

Kértünk töletek szeretett testvéreink, hitfeleink és emberbarátaink ez előtt négy hónappal, midőn az árviz kérélhetlen hatalma lerontotta Szent Sionunk falait, rombadöntötte iskoláinkat és kedveseinkkel együtt bujdosóvá tett bennünket e földön; mert hiszen az elpusztult Szegedben könyeznünk kellett saját otthonunkat is, a mely hullámsirba temetkezett.

S most hogy testvéri érzületek jó cselekedetei bennünket fölsegéltek annyira, hogy föntarthatjuk családunkat a romok között is, és vigyázhatunk arra a kised nyájra, a mely itt a nyomor hajlékaiban tengődik — — —, most megvigasztalódva közönetet mondunk nektek s ég fölé emelve szemeinket hálát adunk jó Istenünknek, a ki ti általatok akkor volt hozzánk legközelebb, mikor legnagyobb veszélyben valánk.

De bocsássatok meg kedves testvéreink, hitzsorsosaink és emberbarátaink! hogy még továbbra is igénybe kell vennünk könyörülő szivetek megtapasztalt nemes hajlamait; mert mindaddig míg templomaink, iskoláink és lakásaink fölépítéséhez kellő pénzalappal nem rendelkezünk: porig lesújtott népünk vagyontalansága ismét a ti segítségtekre utal bennünket, hogy szent célunkat elérhessük.

S erre annál inkább kérünk benneteket, miután ti vagytok hozzánk legközelebb. És higgyétek el tisztelt jóltevőink! hogy az árviz előtt több mint 70 ezer római kath. lelket számlált Szeged városában, a teljes visszatelepülés után is alig 600 lélekre menő protestánsok ügye templom és iskola nélkül végpusztulással fenyegettetik.

Ezeknek minél előbb fölemelkedni kell a romok közül, hogy lássa Isten népe a jeleket, a melyekben a protestantismus győzni fog, hogy a megpróbáltatás nehéz napjaiban elfáradt lélek hitének tápot, szent vágyainak reményt s tü-

dományszomjának isteni bölcsességet nyerjen a vallás-erkölcs magasztos eszméinek megdicsőítésére, s Urunk Jézusunk örök igéje nyomán Isten-országának terjesztésére.

Kelt Szegeden, 1889. jul. hó 7.

Varga Pál,
helvét-hitv. ev. lelkész.

Thomay József,
ágost. hitv. ev. lelkész.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Tisztujtás. „A nagy szalontai ref. egyházmegyében a lemondás folytán megüresedett esperesi, főjegyzői és papi gyámintézethetnél a pénztárnoki hivatalokra bejött szavazatok folyó július hó 17-ik napján bontattak fel Geszten nagymélt. Tisza Kálmán miniszterelnök ur mint egyházmegyei segédgondnok és az e célra kinevezett e. megyei küldöttek által; és pedig a következő eredményt feltüntetőleg: 1. *esperessé* választott Nagy Sándor n.-szalontai lelkész általános többséggel. 2. a *főjegyzőre* beadott szavazatok közül senki sem nyervén általános többséget, új szavazás tüzetett ki, és pedig a gyakorlat szerént a legtöbb szavazatot nyert 3 egyénre u: m. Nagy Dániel, Szaniszló Gábor és Ferenczi Gedeon lelkészekre. 3. *Papi gyámintézeti pénztárnokká* Szél Kálmán szalontai lelkész választott általános többséggel.

Nagy Sándor szalontai lelkész a szavazat bontó küldöttség elnökéhez intézett levelében azon esetre, ha az esperesi szavazatoknál ő nyerne többséget, kéri magát kihagyatni; azonban a szavazatbontó küldöttség, tekintettel az őt megbízó egyházmegyei végzésre, e nyilatkozatra vonatkozó bárminő intézkedés tekintetében magát illetékesnek nem találta, és azt jegyzőkönyve kapcsában a közelebb tartandó egyházmegyei gyűlésre terjesztette fel, kifejezést adva azon reményének, hogy általános többséggel esperessé választott Nagy Sándor szalontai lelkész az egyházak megtisztelő bizalmának engedni fog.

„Borzasztó tüzvész. Szabolcsmegyében fekvő, 1200-nál felül levő népes, régi és híres prot. egyházközségben Eszényben f. hó 3-án reggeli 8 óra tájban irtóztató szélvihar között kiütött tűz 60 lakházat azokban lakó 100 családtagok minden vagyonával egyetemben a szó teljes értelmében megsemmisített. Templom, torony, két értékes harang teljesen elpusztult csak kormos pusztfa falak láthatók. Parochia s abban a lelkésznek minden vagyona tönkre ment. Anyakönyv, minden iromány, az egyház ládája, urasztali készlet, szóval minden földig leégett; a lelkész hon nem lévén csupán az a ruhája maradt, mi rajta volt, könyvei, élelme, minden, de minden fél óra alatt megsemmisült. Egy 9 éves gyermek is áldozatul esett a vésznek, valamint sertés és apró baromfi sok.“ A „Szatmár“ után.

A zsidók emanczipációja. — Oláhországban a zsidók emanczipációjának kérdése kerülvén ismét elő, ez alkalomból a bukaresti „Timpul“ július 5-iki számában „A zsidók Magyarországon“ cz. alatt, Keleti K., Istóczy Gy. és Hunfalvi J. statisztikai adatai alapján, egy cikket hoz, melyben kimutatja azt, hogy 85 év alatt a zsidó népesség Magyarországon 75,089-ről 552,133-ra emelkedett. Kimutatja azután statisztikai adatokkal, hogy bár a zsidóság az ország lakosságának csak 3½ százalékát teszi, mégis kezében tartja az állam egész kereskedelmét, és nagy részben iparát is. —

Előadja, hogy mikép hálózta körül a zsidók az egész országot a lakosság kiaknázására. Ecseteli, hogy a zsidók mily rettenetes pusztításokat visznek véghez, oly annyira, hogy a hajdan gazdag Magyarországot Galiczia sorsa fenyegeti. Cikkét így fejezi be: „Száz keresztyénre egy zsidó is elegendő arra nézve, hogy egyetlen egy község se legyen a zsidók embertelen kiaknázásától megkímélve. A zsidóknak Magyarországon erkölcsi, szellemi és politikai befolyásáról szólva, csakis annak állítására szoritkozunk, hogy azok, a kik kezükben tartják a lakosság összes érdekeit, hatalmasabban bármely kormánynál.“ — Bizony sokban igaza van a „Timpul“-nak; mert nemzetiségi tekintetben is, kevés oly derék rabbi akad nagy Magyarországon, ki felkérésre sem tart német nyelven esketési beszédet, mint Löw Imánuel a napokban — Ó-Kanizsán.

A pétervári kormányzás iskolagondnoka a következő rendeletet adta ki: A tanulók kötelesek mindig az előirt egyenruhában jelenni meg, és a kabátot begombolva tartoznak viselni. (Hogy alatta fegyvert ne rejthessenek.) Könyveket a gymnázisták és reál tanulóknak hón alatt tartani nem engedtetik; azokat a hátracsatolt bőröndbe kell tenni. Ha a császár vagy a császári család valamelyik tagja az utcákon megjelenik, a tanulók kötelesek sorakozni, sort képezve a sapkát levenni, s így állva maradni, míg a tisztelgett főur elvonult. Nyilvános helyek látogatása tanulóknak megtiltatik. Minden tanuló köteles magát igazgatóságánál igazolvánnyal ellátni, azt mindig magánál tartani és kívánatra előmutatni, ellenkezőleg rögtön befogatik. — Ehez járult egy újabb rendelet, mely szerint Oroszországban ezen túl a gymnáziumban tanuló nők csokoládé színű egyenruhát s jobb vállukon az egyes intézeteknek megfelelő szalagot tartoznak viselni.

Nem érdektelen adat a missió történetében, hogy 1825-től fogva 1875-ig, tehát 50 év alatt, az európai és amerikai hiterjesztő társulatokkal összeköttetésben levő benszülött keresztyének száma 40,000-ról 500,000-re emelkedett. És pedig bátran lehet állítani, hogy e szám inkább kicsiny, mint nagy. — Oly nagy áldozatokat e keresztyéni munka létesítésére még egy kor sem tett, mint a miénk, de az is igaz, hogy az sohasem virágzott inkább mint korunkban. Hogy mily nagy korunk áldozatkészsége e tekintetben, mutatja azon adat, hogy az Egyesült-Államokban lakó protestáns keresztyének évenként 4 millió ezüst frtot tesznek a külmissiók oltárára. Mivel ott a kommunikálók száma is körülbelül 4 millióra megy, minden egyháztag átlag 1 frtot ad a pogányok térítésének keresztyéni munkájára.

Knox Jánosnak, a skótok reformátorának emlékszobrot akarnak állítani Edinburgban, melyre nézve már meg is alakult egy tekintélyes férfiakból álló bizottság. Indítványba tétetett, hogy az emlékszobor azon utcában, melyben a reformátor ódon háza van, közel a szent Giles templomhoz, hol predikált s a helyhez, hol hamvai eltemetettek a parlament-épület előtti szabad téren állitassék föl. — A költség 30,000 ezüst frtban állapított meg, mely összegnek összehozására nyilvános aláírást indítanak meg az Egyesült-Királyságban, a gyarmatokban, az Egyesült-Államokban s az európai kontinensen.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.